

Millal jäätmed lakkavad olemast jäätmed?

Järgnev materjal selgitab selliseid mõisteid, nagu jäätmete lakkamine, ringlussevõtt ja standard, ning nende rakendamist jäätmete lakkamise staatuse selgitamisel.

Jäätmete raamdirektiivi rakendamise kohta on olemas Euroopa Komisjoni juhendmaterjal¹, mis ei ole õiguslikult siduv, kuid aitab selgitada jäätmete raamdirektiivi mõisteid ja põhimõtteid. Nimetatud juhend sisaldab muuhulgas pikemat selgitust uute mõistete, jäätmete lakkamine ja ringlussevõtt, kohta. Kuna juhendmaterjal on hetkel kättesaadav vaid inglise keeles, siis on alljärgnevalt esitatud vabatõlge materjali nimetatud mõisteid puudutavatest olulisematest lõikudest. Lisatud on asjakohased täiendused ja selgitused Eestis kehtiva regulatsiooni alusel.

Jäätmete lakkamise staatus (tõlge)

Jäätmete raamdirektiiv sisaldab jäätmete lakkamise mõistet, sätestades tingimused, millal aine või asi ei ole enam jääde, kui on läbinud taaskasutamistoimingu ja jääb seeläbi väljapoole jäätmealaseid õigusnorme.

Jäätmete lakkamise põhimõte järgib Euroopa liidu jäätmealast regulatsiooni. See tähendab, et jäätmekäitlejatele ja -valdajatele sätestatud tingimused kehtivad niikaua, kui taaskasutustoiming on läbi viidud vastavalt jäätmete raamdirektiivi sätetele, et minimeerida võimalikke jäätmetega seotud riske tervisele ja keskkonnale. Seega, jäätmete lakkamise põhimõtte mõistmiseks peab teadma, mida tähendab taaskasutustoimingu lõpetamine ja mida kujutab endast mõiste taaskasutamine (taaskasutamine on defineeritud jäätmete raamdirektiivi artikli 3 punktis 15 - mis tahes toimingud, mille peamiseks tulemuseks on jäätmete kasutamine kasulikul otstarbel selliselt, et nad asendavad teisi materjale, mida muidu oleks kasutatud teatava funktsiooni täitmiseks, või jäätmete ettevalmistamine selle funktsiooni täitmiseks, kas tootmises või majanduses laiemalt). Tähelepanu tuleks pöörata ka jäätmete raamdirektiivi preambula punktile 22, kus muuhulgas rõhutatakse, et selleks, et teatavad jäätmed lakkaksid olemast jäätmed võib rakendada näiteks nii lihtsat taaskasutamistoimingu nagu jäätmete kontrollimine, et teha kindlaks, kas need vastavad asjakohastele kriteeriumidele.

Jäätmete raamdirektiivis on jäätmete lakkamise staatuse määramisel kaks lähenemisviisi:

➤ Teatud jäätmevoogudele (nagu näiteks täiteained, paber, klaas, metall, rehvid ja tekstiil) võidakse jäätmete lakkamise kriteeriumid sätestada Euroopa Liidu tasemel. Kui sellised kriteeriumid on kehtestatud ühenduse tasemel, siis on nende järgimine kohustuslik kõigile liikmesriikidele. Kui kriteeriumid on sätestatud Euroopa Liidu määrusega, siis on nende järgimine kohustuslik ka erasektorile. Liimesriigid ei või kehtestada samadele materjalidele oma kriteeriumeid, välja arvatud juhul, kui need sisaldavad on rangemaid kaitseabinõusid (vastavalt tingimustele, mis on sätestatud Euroopa Liidu toimimise lepingu artiklis 193).

¹Guidance on the interpretation of key provisions of Directive 2008/98/EC on waste
http://ec.europa.eu/environment/waste/framework/pdf/guidance_doc.pdf

- Kui vastavaid kriteeriumeid ei ole kehtestatud ühenduse tasemel, siis võivad liikmesriigid need ise kehtestada ja otsustada, kas teatud materjali puhul on tegemist jäätmete lakkamisega, võttes sealjuures siiski arvesse ka vastavaid kohtulahendeid.

Jäätmete lakkamise staatuse tingimused (tõlge)

Jäätmete lakkamise staatuse saavutamiseks peavad konkreetsed jäätmed vastama järgmistele tingimustele:

- *asja kasutatakse tavapäraselt kindlal otstarbel;*
- *asjale on olemas kindel turg või selle järele on nõudmine;*

Kaks esimest tingimust on omavahel seotud. Neile kriteeriumidele vastavust saab kontrollida järgmiste näitajate alusel:

- kindla turu olemasolu tõendab pakkumine ja nõudlus;
- materjali eest makstav turuhind on tõestatav;
- kaubandustingimuste või standardite olemasolu.

- *asi vastab konkreetseks otstarbeks ettenähtud tehnilistele nõuetele, õigusnormidele ja tootestandarditele;*

➤ Sellele kriteeriumile vastavust saab tõestada vastavate tehniliste spetsifikatsioonidele või tehnilistele standarditele vastamisega, mida kasutatakse samal eesmärgil looduslike materjalide osas. Materjal peab olema valmis lõplikuks kasutamiseks ja täiendavaid jäätmeäitluse toiminguid ei tohi materjal enam vajada.

- *asja kasutamine ei avalda negatiivset mõju keskkonnale ega inimese tervisele.*

➤ Sellele kriteeriumile vastavust saab tõestada, kui võrrelda vastava materjali tootealaseid õigusnorme jäätmealaste õigusnormidega. Tuleks küsida, kas tootealased õigusnormid on piisavad, et minimeerida mõju keskkonnale või inimeste tervisele? Kas materjali vabastamine jäätmeäitlust võib suurendada riske keskkonnale või inimeste tervisele?

Jäätmete lakkamise kriteeriumid ühenduse tasemel

Ühenduse tasemel lakkamise kriteeriumide kehtestamise eesmärk on luua õiguskindlust ja ühtsed normid kõikide liikmesriikide jaoks. Seda eesmärki täidab ka määrustes esitatud nõuded vastavushindamise asutuse olemasolule, akrediteerimisele ja kvaliteedijuhtimissüsteemile.

- Nõukogu määrusega nr 333/2011² kehtestati kriteeriumid, mille täitmisel **teatavat liiki metallimurd lakkab olemast jäätmed** vastavalt jäätmete raamdirektiivile. Määrus sätestab kriteeriumid, mille alusel raua-, terase- ja alumiiniumimurd, sealhulgas alumiiniumisulamurd, lakkavad olemast jäätmed.

² Euroopa Nõukogu määrus 333/2011/EÜ:

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2011:094:0002:0011:ET:PDF>

- Komisjoni määrusega 1179/2012³ kehtestati kriteeriumid, mille täitmisel **klaasimurd lakkab olemast jäätmed** vastavalt Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivile 2008/98/EÜ.
- Komisjoni määrusega nr 715/2013⁴ kehtestati kriteeriumid, mille täitmisel **vasemurd lakkab olemast jäätmed** vastavalt Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivile 2008/98/EÜ.

Jäätmete lakkamisega on sisuliselt tegemist ka Euroopa komisjoni otsustes 2006/799/EÜ⁵ mullaparandusainetele ja 2007/64/EÜ⁶ kasvusubstraatidele, milledes on kehtestatud ökomärgise andmise kriteeriumid ja nendega seotud hindamis- ja kontrollinõuded. Kuigi mõlema otsuse kohaselt võib sisendmaterjalina kasutada biolagunevaid jäätmeid ei ole otsused koostatud jäätmete raamdirektiivi alusel, mistõttu ei käsitleta neid otsuseid jäätmete lakkamise kontekstis.

Uuringud jäätmete lakkamise kriteeriumide kehtestamiseks ühenduse tasemel

Alates 2008. aastast on SUSPROC⁷ (teaduslik projekt, mida viivad läbi Euroopa Komisjoni Ühisuuringute Keskus ja Tulevikutehnoloogiate Arendamise Instituut) Keskkonnadirektoraadile koostanud mitmeid tehnilisi uuringuid, mille alusel on tehtud ettepanekud jäätmete lakkamise kriteeriumide kehtestamiseks. Uuringud põhinevad ekspertide arvamusel ja sisaldavad tehnilis-, majandus- ja keskkonnamõjude hindamisi, mis aitavad välja selgitada, kas ringlussevõetud jäätmematerjal on keskkonnale ohutu ja omab piisavat kvaliteeti, et see saaks väljuda jäätmerežiimist. Iga materjali osas kutsutakse kokku tehniline töögrupp, kelleks on liikmesriikide ametnikud ning huvirühmade esindajad tööstuses ja teadusasutustes.

Uuringud on valminud vase-, alumiiniumi-, terase- ja rauamuru, klaasi- ja paberijäätmete osas ning nende alusel on koostatud vastavad eelnõud. Lisaks on teostatud uuringuid biolagunevate jäätmete, plastijäätmete, täitematerjalide ja jäätmekütuste kohta.

Jäätmete lakkamise kriteeriumid liikmesriikide tasemel

Kui jäätmete lakkamise kriteeriumeid ei ole ühenduse tasemel kehtestatud, võivad liikmesriigid siseriiklikult otsustada, millal teatud jäätmed lakkavad olemast jäätmed. See võib olla nii jäätmete materjaliliigi põhiselt kui ka üksikotsuse põhiselt. Otsuste tegemisel tuleb arvestada asjakohaseid direktiive ja Euroopa Kohtu lahendeid.

Otsuste eelnõud tuleb kooskõlastada vastavalt direktiivile 98/34/EÜ.

³ Euroopa Komisjoni otsus 1179/2012:

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:337:0031:0036:ET:PDF>

⁴ Euroopa Komisjoni otsus 715/2013:

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2013:201:0014:0020:et:PDF>

⁵ Euroopa komisjoni otsus 2006/799:

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:325:0028:0034:ET:PDF>

⁶ Euroopa Komisjoni otsus 2007/64/EÜ:

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2007:032:0137:0143:ET:PDF>

⁷SUSPROC koduleht, mis sisaldab ka linke uuringutele: <http://susproc.jrc.ec.europa.eu/activities/waste/index.html>

Eestis kehtestanud jäätmete lakkamise kriteeriumid on järgmised:

- Keskkonnaministri 08.04.2013. a määrus nr 7 „**Biolagunevatest jäätmetest komposti tootmise nõuded**“⁸;
- Keskkonnaministri 02.11.2015. a määrus nr 60 „**Põlevkivi kaevandamis- ja rikastamisjäätmetest kütuselisandi tootmise nõuded**“⁹;

Suurbritanniat saab tuua näitena, kus siseriiklikult on tehtud hulk jäätmete lakkamise otsuseid, olles teinud seda mõnede jäätmevoogude osas juba enne vastavat täiendust jäätmete raamdirektiivis. Jäätmetele kehtestatud tingimused (inglise keeles *waste protocols*) on koondatud Keskkonnaagentuuri kodulehele¹⁰.

Tingimused jäätmete lakkamise kohta olemas järgmistele materjalidele:

- komposti tootmine biolagunevatest jäätmetest;
- ehituses kasutatava killustiku tootmine püsijäätmetest;
- biodiisli tootmine kasutatud küpsetusõlist ja sulatatud loomarasvast;
- lehtklaasi tootmine kasutatud aknaklaasist ja klaasimurrust;
- määrideõli jäätmete töötlemine ja kasutamine;
- kasutatud kipsplaatidest uute kipsplaatide ja tsemendi tootmine ning mullaparandusainena kasutamine;
- plastist toodetest, mis ei ole pakendid, tekkinud jäätmete töötlemine tooraineks;
- kivisöe põletamisel tekkinud tuha kasutamine ehitusmaterjalide tootmisel;
- kasutatud rehvidest materjali tootmine, mida saab kasutada toorainena ehitusel, teedehitusel ja jalanõude valmistamisel;

Lisaks on mitmete materjalide osas juba valminud uuringud ja tingimuste kehtestamise eelnõud, mis on samuti kättesaadavad ülalnimetatud kodulehel.

Kuna jäätmete lakkamise kriteeriumid, mis kehtestatakse jäätmete raamdirektiivi alusel, peavad olema kooskõlastatud Euroopa Komisjoni ja teiste liikmesriikidega direktiivi 98/34/EÜ alusel, siis on kõik jäätmete lakkamise kriteeriumide eelnõud nähtavad ka Euroopa Komisjoni poolt loodud TRIS infosüsteemis:

<http://ec.europa.eu/enterprise/tris/pisa/app/search/index.cfm?bTitle=False&>

Jäätmete lakkamise staatuse saavutamine (tõlge)

Jäätmete, jäätmete lakkamise, taaskasutuse ja ringlussevõtu mõisted on omavahel seotud. Hetk, kui materjal või aine saavutab lakkamise staatuse on samaaegne taaskasutuse ja ringlussevõtu protsessi lõpetamisega.

Jäätmete raamdirektiivi taaskasutuse definitsioon ei sisalda ainult protsesse, kus materjal asendab teisi materjale, aga ka protsesse, mille käigus jäätmematerjale töödeldakse selliselt, et neil ei ole jäätmetega seotud riske ja on valmis kasutuseks toormaterjalina muudes protsessides. See tähendab,

⁸ Keskkonnaministri 08.04.2013 määrus nr 7: <https://www.riigiteataja.ee/akt/119122015010>

⁹ Keskkonnaministri 02.11.2015 määrus nr 60: <https://www.riigiteataja.ee/akt/104112015005>

¹⁰ Keskkonnaagentuuri koduleht: <http://www.environment-agency.gov.uk/business/sectors/142481.aspx>

et taaskasutustoiming lõppeb sel hetkel, kui edasiseks kasutamiseks mõeldud materjal on valmis/kättesaadav. Jäätmete lakkamise kriteeriumeid puudutav konkreetne õigusakt võib määrata selle konkreetse hetke, millal jäätmed lakkavad olemast jäätmed.

REACH või muude toodetele kehtestatud regulatsiooni rakendamine jäätmete lakkamisel (tõlge)

Materjali osas, mis on saavutanud jäätmete lakkamise staatuse peab selle tootja tagama, et materjal täidab kõiki REACH-määrusest 1907/2006 ja CLP määrusest 1272/2008 tulenevaid nõudeid. REACH-määruse alusel on jäätmetest taaskasutatud ainetele kehtestatud erand registreerimisnõudele, kui REACH-määruse artiklis 2 (7)(d) sätestatud tingimused on täidetud.

Ilma piiranguteta kehtib aga REACH-määruse nõue esitada infot tarneahelas. Seega peab aine olema registreeritud, taaskasutatud ainel peab olema sama keemiline koostis ja omadused nagu originaalil ning ringlussevõtjal peab olema olemas kogu vajalik info selle aine kohta.

Täiendavad tingimused võivad tuleneda konkreetsetest Euroopa Liidu õigusaktidest, nagu näiteks ehitustoodete direktiiv 89/106/EMÜ.

Vaid REACH-määruse kohane registreerimine ja REACH-määruse või toodetega seotud õigusaktide nõuete täitmine ei mõjuta jäätmete staatust.

Jäätmete ringlussevõtt

Jäätmete muutmisel tooteks on olemas ka teine võimalus – jäätmete ringlussevõtt. Sageli nimetatakse ka seda taaskasutustoimingut „jäätmete lakkamiseks“, kuid erinevus kahe mõiste vahel seisneb selles, et jäätmete lakkamise staatus saavutatakse konkreetse õigusakti nõudeid täites, kuid jäätmete ringlussevõtul puuduvad sellised kindlad kriteeriumid ja ringlussevõtu tõendamiseks on mitmeid erinevaid võimalusi (standarditele vastavus, mõnele muule õigusakti nõuetele vastavus, mis sätestab konkreetsele materjalile tingimused, nt väetised, ehitusmaterjalid jne)

Jäätmete ringlussevõtu mõiste jäätmeseaduse (RT I 2004, 30, 2008) § 15 lõikes 4:

Ringlussevõtt, kaasa arvatud bioloogiline ringlussevõtt, on jäätmete taaskasutamistoiming, mille käigus jäätmematerjalid töödeldakse toodeteks, materjalideks või aineteks, et kasutada neid nende esialgsel või muul eesmärgil. See ei hõlma jäätmete energiakasutust ja töötlemist materjalideks, mida kasutatakse kütusena või tagasitäiteks.

Jäätmete raamdirektiivi juhendamaterjalis selgitatakse, et ringlusevõtu idee seisneb selles, et jäätmematerjal töödeldakse ümber muutes selle füüsikalis-keemilised omadusi selliselt, et materjali saab kasutada uuesti esialgsel või muul eesmärgil. Jäätmete raamdirektiivi selge eesmärk on, et Euroopa Liit muutuks rohkem „ringlusevõtu ühiskonnaks“, mis püüab leida võimalusi jäätmete vältimiseks ja kasutada tekkinud jäätmeid toorainena.

Jäätmekäitluse tegevused, mis on klassifitseeritud ringlussevõtuks raamdirektiivi alusel on näiteks:

- materjalide ringlussevõtt: näiteks plasti granuleerimine ja pelletite valmistamine kokkupressimiseks või sulatamiseks; purustatud klaas sulatamiseks, jäätmepleri sortimine, et vastata jäätmete lakkamise kriteeriumidele;
- komposti tootmine, mis vastab jäätmete lakkamise kriteeriumidele.

Ringlussevõtuks saab lugeda igat füüsilis- keemilis- või bioloogilist töötlust, mille tulemusena saadud materjal ei ole enam jääde. Raamdirektiiv ei sätesta konkreetset töötlemise viisi või ümbertöötlemisala tegevust, sest eesmärgiks on materjali saamine, mida on võimalik kasutada esialgsel või muul otstarbel ja seeläbi saavutatakse majanduslik materjali ringlus (tsükkel). Seetõttu on jäätmete töötlemine materjaliks, mida kasutatakse kütusena või tagasitaiteks, ringlussevõtuna välistatud. Ka jäätmehierarhia seisukohast tuleb eelistada ringlussevõttu muudest taaskasutamise viisidest.

Jäätmete raamdirektiivi ringlussevõtu definitsioonist tuleneb, et ainult jäätmete ümbertöötlemist toodeteks, materjalideks või aineteks võib lugeda ringlussevõtuks. Jäätmete töötlemist, mille tulemuseks on jäätmed, mis järgmise etapina läbib muu taaskasutamistoimingut, ei saa lugeda ringlussevõtuks vaid eeltöötluks enne taaskasutamist. Selline toiming tuleb liigitada kui „ettevalmistus taaskasutuseks või kõrvaldamiseks“ või „eeltöötlus“ taaskasutamiseks. See puudutab selliseid toiminguid nagu demonteerimine, sortimine, kokkupressimine, tihendamine, granuleerimine, kuivatamine, tükeldamine, kujundamine, ümberpakendamine, eraldamine, segamine kui selliste toimingute tulemusena saadud materjal või aine on endiselt jäätmed. Neid tegevusi ei märgita jäätmehierarhias vaid loetakse pigem erinevat tüüpi taaskasutuse osadeks. Näiteks jäätmete bioloogiline töötus, et stabiliseerida jäätmed enne nende tagasitaitmist, tuleb klassifitseerida kui „eeltöötlus“ enne muud taaskasutust ja mitte ringlussevõtu toiminguna.

Oluline on märkida, et ringlussevõtu definitsioon jäätmete raamdirektiivis erineb veidi spetsiifilistele jäätmevoogudele kehtestatud direktiivides sätestatud ringlussevõtu mõistetest. Selline erinevus jääb esialgu kehtima, sest see on vajalik nende jäätmevoogude sihtarvude arvutamisel.

Kohtuasi, mis selgitab ringlussevõtu mõistet

Kuna enne jäätmete raamdirektiivi vastuvõtmist 2008. aastal oli ringlussevõtt defineeritud vaid pakendeid ja pakendijäätmeid käsitlevas direktiivis 94/62/EÜ, siis piiritleti ringlussevõttu eelkõige 2003. aasta Mayer Parry Recycling Ltd kohtuasja alusel (kohtuasja nr C-444/00 leitav: <http://curia.europa.eu/>). Otsus on küll tehtud Suurbritannia kohtus, kuid Euroopa Kohtult küsiti eelotsustust ja oma seisukohad esitasid mitmed Euroopa Liidu liikmesriigid.

Mayer Parry Recycling Ltd oli ettevõtte, mis spetsialiseerus metallijäätmete töötlemisele selliselt, et töötlemise tulemusel saadud materjal oli sobilik terasetootjatele uue terase tootmiseks. Metallijäätmed koosnesid peamiselt tööstusest ja mujalt kogutud pakendijäätmetest. Mayer Parry Recycling Ltd kogus, kontrollis, testis radioaktiivsust, sortis, puhastas, lõikas, eraldas ja purustas metallijäätmed. Sellise tegevuse tulemusel saadud materjal vastas 3B kategooriale. Saadud materjali müüs terasetootjatele, kes kasutasid seda, et toota metallikange, -lehti või – rulle.

Probleem tekkis siis, kui Keskkonnagentuur keeldus Mayer Parry Recycling Ltd tunnustamast

ümbertöötlejana, mis on defineeritud kui isik, kes viib läbi jäätmete taaskasutamise või ringlussevõtu toimingut.

Kohtu kokkuvõttev seisukoht on, et ringlussevõttu direktiivi 94/62/EÜ pakendi ja pakendijäätmete kohta artikli 3 punkti 7 kohaselt tuleb tõlgendada selliselt, et see ei puuduta metallist pakendijäätmete ümbertöötlemist, mille tulemusena saadakse teisene toore, mis vastab kategooriale 3B. Ringlussevõtuks saab lugeda jäätmete ümbertöötlemist, mille tulemusel saadud materjali saab ilma täiendava töötluseta kasutada kangide, lehtede või terasrullide tootmiseks.

Seda seisukohta on rakendatud üldisena, st et ringlussevõtt lõpeb sellises protsessis, mille väljund või saadus ei ole enam eristatav algsest puhtast looduslikust toorainest toodetust.

Toote ohutus ja standard

Jäätmete töötlemise tulemusena saadud materjal, mida soovitakse edaspidi käsitleda tootena, peab olema ohutu nii keskkonnale kui ka inimeste tervisele.

Toodete ohutust ja nõuetele vastust reguleerib **toote nõuetele vastavuse seadus**. Selle seaduse tähenduses on toote mõiste väga lai ja hõlmab nii asju kui ka teenust. Toote nõuetele vastavuse seadus ei reguleeri toodete valmistamist ja ei sätesta tingimusi kasutatava materjali osas. Seadus rakendub valmis tootele, et tagada selle ohutus ja nõuetele vastavus.

Kui on risk, et toode võib endast kujutada ohtu inimese tervisele või keskkonnale, siis rakendub toote nõuetele vastavuse seadus, mille kohaselt toodet, mis ei ole ohutu, ei või turule lasta ega kasutusele võtta (§ 5 lg 1).

Toote ohutust saab tõendada, kui toode vastab vastava õigusakti nõuetele või vastava standardi nõuetele. Teatud juhtudel saab seda teha ka dokumentidega, mis on koostatud konkreetse tööstusharu toote ohutuse hea tava reegleid jälgides või teaduse ja tehnika hetkeseisu kajastavate vastavate uuringute või analüüside alusel. Seaduses on nimetatud ka võimalus, et ohutust saab eeldada ka hinnates tarbijate põhjendatud ootusi ohutuse suhtes, mis tähendab, et kui tarbijad leiavad tootele muu kasutusala, kui see, milleks toode algselt loodi, siis võib toote uus kasutusviis kujutada endast ohtu.

Standard on toote nõuetele vastavuse seaduse § 4 lõige 1 punkti 4 kohaselt *konsensusel alusel koostatud ja üldiseks ning korduvaks kasutamiseks standardiorganisatsiooni poolt vastuvõetud dokument, mis sisaldab tehnilist spetsifikatsiooni tegevuse või selle tulemuse kohta. Standardi järgimine on üldiselt vabatahtlik.*

Eesti standardiorganisatsioon on MTÜ Eesti Standardikeskus, mille kodulehel (www.evs.ee) on põhjalikult selgitatud standardite olemust ja standardimise protsessi. Standardid on vabatahtlikud dokumendid, mille järgimine ei ole kunagi olemuselt kohustuslik – st ühtegi standardit ei pea järgima üksnes seetõttu, et see on olemas. Standardi järgimise saab kõigile kohustuslikuks teha ainult läbi õigusaktides standarditele viitamise.

Standarditel on 3 tasandit: rahvusvaheline tasand (ISO, IEC ja ITU), regionaalne tasand (CEN, CENLEC ja ETSI) ja rahvuslik tasand.

Eesti standard on Eesti standardiorganisatsiooni poolt vastuvõetud standard. Eesti standard võib olla:

- ülevõetud rahvusvahelise või Euroopa standardiorganisatsiooni standard;
- ülevõetud teise riigi algupärane standard;
- algupärane Eesti standard.

Harmoneeritud standardid koostatakse Euroopa standardimisorganisatsioonide poolt neile Euroopa Komisjoni poolt antud mandaatide alusel. Harmoneeritud standard annab reeglina vastavuse eelduse direktiivi nõuete täidetuse osas, kui selle standardi kohta on avaldatud viide Euroopa Liidu Teatajas.

Euroopa standardid on Euroopa standardimisorganisatsioonide poolt vastu võetud standardid. Euroopa standardid tunneb ära nende tähises sisalduva tähe kombinatsiooni „EN“ järgi. Kui Euroopa standardid võetakse üle ja tehakse kättesaadavaks rahvuslike liikmete poolt, lisavad rahvuslikud liikmed standardi tähisele oma standardimisorganisatsiooni tunnuse (Eestis EVS).

Kui puuduvad tehnilised normid või vastav standard, et käsitleda jäätmetest saadud materjali tootena, siis on võimalik taotleda vastava standardi koostamist. Sellist tegevust nimetatakse standardimiseks. Eesti Standardikeskuse kodulehel oleva info kohaselt on standardimine tegevus, millega määratakse üldiseks ja korduvaks kasutamiseks sätted olemasolevate või potentsiaalsete probleemide lahendamiseks, eesmärgiga saavutada antud kontekstis korrapärasuse optimaalne tase. Standardimine on turusuunitlusega tegevus – tulevane standardi kasutaja otsustab, kas konkreetse standardi koostamine on vajalik. Standardi koostamisel võivad osaleda ja koostamist algatada kõik huvitatud osapooled. Läbi tehniliste komiteede¹¹ või ajutiselt moodustatud töörühmade osalevad vabatahtlikkuse alusel standardite koostamisel tootjad ja teenuste pakkujad, tarbijate ja riigi esindajad ning teadusasutused, lähtudes ühisest huvist antud teema vastu. Lõplik standardikavand on konsensus, mille puhul olulistest küsimustes põhimõttelised eriarvamused puuduvad. Standardite koostamise eesmärk ja protsess pole seega sama, mis kohustuslike õigusaktide puhul, mille koostamine on eelkõige erinevate riiklike instantside ülesanne.

Eesti senine praktika jäätmete muutumisel tooteks

Täpsustunud jäätmete ringlussevõtu, jäätmete lakkamise staatuse ja kõrvalsaaduse mõisted jõustusid jäätmeseaduses 10.11.2011, mistõttu varem puudus ühtne alus tegevuse reguleerimiseks. Olukordi on lahendatud erinevatel viisidel. Jäätmete kasutusele võtmist on sageli reguleeritud jäätmeloa või kompleksloa andja poolt ja sealjuures on arvestatud ettevõtja enda poolt koostatud nn ettevõttesiseseid standardeid, tootmisjuhiseid, kvaliteedi sertifikaate vms.

Senise praktika kohaselt on jäätmeloa andaja otsustanud, kas ettevõtte argumendid ja dokumendid on piisavad, et näidata jäätmeloal taaskasutamistoiminguna jäätmete ringlussevõttu R3 või R5.

¹¹ Eesti Standardikeskuse kodulehel tehnilised komiteed:

<http://www.evs.ee/Standardimine/Standardimisprotsess/tabid/80/Standardimine/Tehnilisedkomiteed/tabid/189/Default.aspx>

Muuhulgas on aktsepteeritud olnud ettevõtja enda poolt koostatud ettevõttesised standardid, kvaliteedisertifikaatsioonid, tehnoloogilised kaardid vms. Teatud juhtudel on ettevõtja nimetatud dokumentide koostamisel aluseks võtnud jäätmeseaduses sätestatud jäätmete lakkamise tingimused, mõistmata, et ainult nendele viitamine ei taga jäätmete lakkamist seaduse mõistes. Ka jäätmeloa andjad ei ole olnud piisavalt pädevad, et selgitada ettevõtjatele seaduse põhimõtet.

Selline tegevus põhjustab mitmeid probleeme. Esiteks ei ole see sageli kooskõlas alates 2011. aastast kehtima hakanud õigusnormidega, teiseks on jäätmearuandluse seisukohast oluline fikseerida hetk, millal jäätmed väljuvad jäätmebilansist ja ei vaja edasist töötlemist jäätmetena. Vale taaskasutustoimingu määramine moonutab jäätmearuandlust ja õigusaktidest tulenevate taaskasutussihtrvude täitmise tulemusi.

Lisaks võib jäätmete müümine/edasi andmine toodetena, millel puuduvad tehnilised normid või standardid, kujutada ohtu nii keskkonnale kui ka inimeste tervisele. Tehnilised normid ja standardid põhinevad uuringutel ja kogemustel, mis välistavad ohu, et toode sisaldab ohtlikke aineid sellisel määral, et see on ohtlik keskkonnale või inimese tervisele.

Jäätmete ringlussevõtu toimingu määratlemiseks, lakkamise staatuse saavutamiseks ja materjali kõrvaltootena käsitlemiseks tuleb iga juhtumi puhul eraldi vaadelda seda protsessi tõestavaid dokumente ja protsessi tulemusena saadud materjali.

Olukorras, kus eelnevalt kehtinud õigusnormide alusel on teatud tegevuseks väljastatud jäätmeload, ei ole võimalik teha kiireid muudatusi. Uute lubade väljastamisel tuleb aga lähtuda alates 2011. aastast kehtima hakanud tingimustest.

Täiendavate küsimustele vastab Keskkonnaministeeriumi jäätmeosakonna nõunik Pille Aarma (Tel: 62 62 867; E-post: pille.aarma@envir.ee)